

2021 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

ΑΡΧΑΙΑ

Β' Γενικού Λυκείου
Ανθρωπιστικών Σπουδών

Μ. Τετάρτη 28 Απριλίου 2021 | Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΘΕΜΑ Α

A1. α.

1. Λάθος.
2. Σωστό.
3. Σωστό.
4. Λάθος.
5. Σωστό.

A1. β.

1. *ὅτι νεώτερος ὢν ἐπεχείρησα λέγειν ἐν τῷ δήμῳ.*
2. *ἐγὼ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἠναγκάσθην ὑπὲρ τῶν ἐμαυτοῦ πραγμάτων δημηγορῆσαι.*
3. *ἄμα μὲν τῶν προγόνων ἐνθυμούμενος, ὅτι οὐδὲν πέπαινανται τὰ τῆς πόλεως πράττοντες*
4. *ἄμα δὲ ὑμᾶς ὁρῶν (τὰ γὰρ ἀληθῆ χρηὶ λέγειν) τοὺς τοιοῦτους μόνους <τινὸς> ἀξιούς νομίζοντας εἶναι.*
5. *οὐ γὰρ ἕτεροι περὶ αὐτῶν κριταὶ εἰσιν, ἀλλ' ὑμεῖς.*

ΘΕΜΑ Β

B1.

Το διδαγμένο κείμενο που δίνεται προς εξέταση, αποτελεί τον επίλογο του δικανικού λόγου Υπέρ Μαντιθέου. Σε κάθε επίλογο ο ρήτορας επιδιώκει να ανακεφαλαιώσει κάποια γεγονότα στα οποία ήδη αναφέρθηκε, για να πετύχει την **ἀνάμνησιν**, να εξάρει ή να μειώσει τη σημασία ορισμένων άλλων, να συγκινήσει τους ακροατές (δικαστές – βουλευτές) με την παθοποιία, που καταλήγει σε προτροπή ή αποτροπή και να καταστήσει τους κριτές ευνοϊκούς για τον εαυτό του και δυσμενείς για τον αντίπαλό του.

Ο συγκεκριμένος επίλογος (§§ 20 – 21) δεν ανταποκρίνεται πλήρως στα γνωστά αιτήματα της ρητορικής τέχνης. Έτσι, ο ρήτορας Λυσίας που συνέγραψε το λόγο για χάρη του Μαντίθεου δεν συνοψίζει τα σημαντικότερα απ' όσα είπε, ανασκευάζοντας τις σοβαρές εις βάρος του κατηγορίες στο προηγούμενο τμήμα της απολογίας του (§§ 4 – 19), αποφεύγει να εξάρει ή να μειώσει τη σημασία άλλων, δεν παρακαλεί τους βουλευτές να εγκρίνουν την εκλογή του, αλλά, έμμεσα μόνο, προσπαθεί να τους προδιαθέσει ευμενώς απέναντί του. Επίσης, ενώ δεν βρίσκεται πια στη διήγηση – απόδειξη, παρουσιάζει και αντικρούει ακόμα ένα στοιχείο του κατηγορητηρίου και τελειώνει απότομα την απολογία του (*Ἦδη δέ τινων ἡσθόμην, ὃ βουλή, καὶ διὰ ταῦτα ἀχθομένων μοι, ὅτι νεώτερος ὢν ἐπεχείρησα λέγειν ἐν τῷ δήμῳ.*)

Έτσι, ο επίλογος, αν και έχει εκφραστική δύναμη, πρωτοτυπία, σαφή δομή και γλωσσική ποιότητα, αποκλίνει αισθητά από τους τυπικούς κανόνες της ρητορικής τέχνης, γιατί, προφανώς, ο Μαντίθεος ήταν βέβαιος ότι ανέτρεψε το κατηγορητήριο και ότι δεν χρειαζόταν την **ἀνάμνησιν**, ήταν περήφανος νέος και δεν του ταίριαζε να παρακαλέσει τους βουλευτές, θεωρούσε τιμή για τους κατηγορούς κάθε άλλη αναφορά του σ' αυτούς.

Ο Μαντίθεος στον επίλογο χρησιμοποιεί όλα τα ρητορικά του «όπλα», για να πετύχει την αίσια έκβαση της δοκιμασίας. Επιλέγει να μη συνοψίσει τα σημαντικότερα σημεία της απολογίας του, αλλά να παρουσιάσει μερικά ακόμα επιχειρήματα, για να είναι σίγουρος ότι έχει διαλύσει κάθε σκιά γύρω από το πρόσωπό του. Επιπλέον, ασκεί ψυχολογική πίεση στους βουλευτές και προσπαθεί να τους δεσμεύσει ηθικά για μία θετική ετυμηγορία. Αν και δεν είναι γνωστό το αποτέλεσμα της δοκιμασίας, σίγουρα η απολογία του Μαντίθεου είναι αναπτυγμένη με αριστοτεχνικό τρόπο και μαρτυρεί την ικανότητα του Λυσία.

B2.

Ο Μαντίθεος για πρώτη φορά θυμάται στο σημείο αυτού του λόγου του κάποιες παλιές δυσαρέσκειες εις βάρος του, τότε που μερικοί συμπολίτες του τον επέκριναν, γιατί επιχείρησε να αγορεύσει στην Εκκλησία του Δήμου (ή στην Ηλιαία), αν και ήταν νέος (*νεώτερος ὢν ἐπεχείρησα λέγειν ἐν τῷ δήμῳ*).

Πράγματι, στην Αθήνα δικαίωμα λόγου στις συνεδριάσεις της Εκκλησίας του Δήμου είχαν, σύμφωνα με παλιό νόμο του Σόλωνα, πρώτα οι πολίτες άνω των 50 ετών, εφόσον δεν ήταν *ἄτιμοι* (= δεν είχαν στερηθεί τα πολιτικά τους δικαιώματα). Όμως, στην εποχή του Μαντίθεου το προνόμιο αυτό της ηλικίας είχε καταργηθεί στην πράξη και μπορούσαν να αγορεύσουν όλοι οι πολίτες από 20 ετών και άνω, οπότε είχαν εκπληρώσει τη στρατιωτική τους θητεία. Από ευγένεια, όμως, σεμνότητα και σεβασμό, τόσο στους μεγαλύτερους όσο και στην παράδοση της πόλης, οι νέοι απέφευγαν να μιλούν πρώτοι, για να μην χαρακτηριστούν αλαζόνες και αυθάδεις. Ο Μαντίθεος αισθάνεται την ανάγκη να απολογηθεί, επειδή κάποια στιγμή, σε νεαρή ηλικία, ζήτησε και πήρε τον λόγο από τους πρώτους σε συνεδρίαση της Εκκλησίας του Δήμου.

Αυτό το στοιχείο του κατηγορητηρίου το αναφέρει, για να το ανασκευάσει, ώστε να μη μείνει καμιά σκιά στο ήθος του. Μάλιστα, με τη θέση που του δίνει στην απολογία του (= τελευταίο), το υποβαθμίζει και το παρουσιάζει αδύναμο, προτού καν προσπαθήσει να το ανατρέψει.

Ο Μαντίθεος σπεύδει να διευκρινίσει ότι αγόρευσε για μια πολύ σοβαρή οικογενειακή υπόθεση (*ἢναγκάσθην ὑπὲρ τῶν ἑμαυτοῦ πραγμάτων δημηγορῆσαι*), για να διασώσει την πατρική του περιουσία από τον κίνδυνο της δήμευσης (§ 10, *διὰ τὰς συμφοράς τὰς τοῦ πατρὸς*). Πιθανόν από τη νομοθεσία μετά το 403 π.Χ. (αποκατάσταση της δημοκρατίας) πλήττονταν κάποια δικαιώματά του επί της ιδιοκτησίας του, την οποία διεκδικούσε η πολιτεία. Ίσως πάλι (λιγότερο πιθανή εκδοχή) αγόρευσε, για να εξηγήσει κάποιες αντιδημοκρατικές ενέργειες της οικογένειάς του.

Υποστηρίζει, λοιπόν, ότι η δυσαρέσκεια εκείνη ήταν αδικαιολόγητη, γιατί βρέθηκε στην ανάγκη να δημηγορήσει για προσωπική του υπόθεση. Όμως, με σύνεση και επιδεξιότητα δεν δίνει περισσότερες λεπτομέρειες, αφού, άλλωστε, δεν είναι αυτό το θέμα και δεν απολογείται για τη στάση του τότε. Μάλιστα, προφανώς η αναμόχλευση του παρελθόντος δεν τον ευνοούσε, γιατί θα ανακαλούσε οδυνηρές μνήμες. Η αναφορά σε στοιχεία της αγόρευσης εκείνης, είτε αφορούσε την προστασία της περιουσίας του από τον κίνδυνο της δήμευσης είτε αντιδημοκρατικές ενέργειες της οικογένειάς του, θα βάρυνε αρνητικά γι' αυτόν το κλίμα της δοκιμασίας.

Ωστόσο, παραδέχεται με ειλικρίνεια ότι τότε έδειξε υπερβάλλοντα ζήλο, ότι η πολιτική του φιλοδοξία ήταν μεγαλύτερη από αυτή που έπρεπε και ότι ξεπέρασε κάπως τα όρια της ευπρέπειας και της δεοντολογίας σχετικά με τη σειρά της αγόρευσης των ρητόρων. Το ατόπημά του, λοιπόν, μετριάζεται από το γεγονός ότι είχε να υπερασπιστεί μια πολύ σοβαρή οικογενειακή υπόθεση. Επιπλέον, θεωρεί ότι δεν το έκανε αυτό από αλαζονεία, αλλά γιατί είχε για τη στάση του εκείνη σοβαρά κίνητρα (εκτός από τον σκοπό), για τα οποία και δεν μετανιώνει.

Επομένως, ο Μαντίθεος, αντί να ανακεφαλαιώσει τα κυριότερα σημεία της απολογίας του, όπως αναμενόταν, αναφέρει ένα επιχείρημα με το οποίο επιδιώκει να ανασκευάσει το τελευταίο στοιχείο της εις βάρος του κατηγορίας, ότι, δηλαδή, κάποτε, όταν ήταν νεότερος, αγόρευσε στην Εκκλησία του Δήμου. Το επιχείρημα αυτό, με το οποίο προσπαθεί να στηρίξει την υπερασπιστική του γραμμή, φαίνεται ότι στηρίζεται σε πραγματικά δεδομένα, αλλά δεν είναι και πολύ πειστικό, καθώς είναι ασαφές και αόριστο, κάτι που, ασφαλώς, είναι σκόπιμο. Η αναφορά σε αυτό είναι σύντομη και δεν περιέχει τα αναγκαία στοιχεία, ώστε να κριθεί ως επαρκές αποδεικτικό τεκμήριο του σκοπού της τότε αγόρευσής του (υπόθεση, χρόνος - τόπος, μάρτυρες, αποτέλεσμα).

- B3.** α) Λάθος: Φυσική ευγλωττία δεν διαθέτουν μόνο οι φιλόσοφοι και οι πεπαιδευμένοι άνθρωποι.
β) Λάθος: Η συστηματική ρητορική δεν αρκείται στη φύση και απαιτεί ακριβή γνώση των κανόνων.
γ) Σωστό.
δ) Σωστό.
ε) Λάθος: Ο Λυσίας σπούδασε τη ρητορική κοντά στους Συρακούσιους ρητοροδιδασκάλους Τεισία και Νικία.

B4. α.

Ρηματικοί τύποι	Κατάληξη	Ομόρριζα ουσιαστικά
ήναγκάσθην	-η	ανάγκη
έπαρθείη	-ις	ἔπαρσις
έπεχείρησα	-μα	έπιχείρημα
πράττειν	-μα	πράγμα
λέγειν	-ος	λόγος

β. παύλα: *πέπαινται*
νόμισμα: *νομίζοντας*
σχήμα: *έχοντας*
έπαρση: *έπαρθείη*
ανάκριση: *κριταί*

B5.

Ο Μαντίθεος, στο διδαγμένο κείμενο, δικαιολογεί πειστικά την ενασχόλησή του με τα κοινά, προβάλλοντας τις αγνές του προθέσεις και τις υγιείς αρχές του. Υμνεί την προγονική πολιτική παράδοση και το πολιτικό ήθος των συμπολιτών του, ενώ δηλώνει και τον σεβασμό του στους βουλευτές και στον δημοκρατικό θεσμό της δοκιμασίας. Κερδίζει, λοιπόν, τις εντυπώσεις, τη συμπάθεια και την εύνοια των κριτών, τους οποίους προδιαθέτει ευμενώς απέναντί του.

Συγκεκριμένα δηλώνει ότι πρωταρχικό του μέλημα ήταν η διάθεσή του να μιμηθεί τους προγόνους τους σε ό,τι αφορούσε τις δημοκρατικές παραδόσεις (*ἅμα μὲν τῶν προγόνων ἐνθυμούμενος, ὅτι οὐδὲν πέπαινται τὰ τῆς πόλεως πράττοντες*). Θέλησε, λοιπόν, να υιοθετήσει και αυτός την έντονη πολιτική τους παρουσία και συνείδηση, την έμπρακτη φιλοπατρία τους. Η ενεργή συμμετοχή των πολιτών στα κοινά, όχι μόνο επιτρεπόταν από τον νόμο, αλλά ήταν θεμιτή και επιδιωκόμενη. Ο Μαντίθεος είχε μεγαλώσει σε ένα δημοκρατικό περιβάλλον που του είχε διδάξει τη σπουδαιότητα της συμμετοχής στα κοινά.

Παράλληλα οι ίδιοι οι βουλευτές έχουν σχηματίσει καλή εικόνα για όσους ασχολούνται με τα κοινά, καθώς οι μόνοι αξιολογοί Αθηναίοι είναι *οἱ τὰ τῆς πόλεως πράττοντες*. Αυτό ακριβώς το αξιολογικό κριτήριο παρακίνησε και τον ίδιο, αφού μόνο η έμπρακτη ενασχόληση με την πολιτική «ουσιώνει» τον Αθηναίο. Γι' αυτό και η φιλοδοξία του είναι απότοκο της κρίσης και της απαίτησης των βουλευτών. Ο Μαντίθεος, λοιπόν, ακολουθώντας τις υποδείξεις της αθηναϊκής πολιτείας, συμμετέχει ενεργά στα κοινά.

Ανάλογες είναι κι οι πληροφορίες που επισημαίνονται στο παράλληλο κείμενο από την ιστορία του Θουκυδίδη. Ο Περικλής στο επιτάφιο του δηλώνει ξεκάθαρα ότι οι πρόγονοι είναι οι άνθρωποι από τους οποίους πρέπει να ξεκινήσει το εγκώμιό του, καθώς αυτοί κατάφεραν με την ενεργό τους συμμετοχή και χάρη στην ανδρεία τους να παραδώσουν τη χώρα ελεύθερη (*Θὰ ἀρχίσω ἀπὸ τούσ προγόνους πρῶτα. ... χάρη στήν ἀνδρεία τους, ἐλεύθερη ὡς τώρα.*).

2021 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

Παράλληλα, πέρα από όσα κληρονόμησαν, κληροδότησαν στους απογόνους τους πολλαπλάσια, καθώς αύξησαν με κόπο και προσπάθεια την δική τους κληρονομιά (*Και αξίζουν να τους δοξάζουμε, ... τωρινούς ὄση ἡγεμονία ἔχουμε.*). Αντίστοιχα, κάθε γενιά μεγάλωσε την περιουσία και την κληρονομιά της προηγούμενης και εξασφάλισε όλες τις αρετές στην πόλη για να είναι έτοιμη και για πόλεμο και για ειρήνη (*Κι ὄ,τι παραπέρα ἀποκτήθηκε, ... καὶ γιὰ τὸν πόλεμο καὶ γιὰ τὴν εἰρήνη. [...]*).

Ταυτόχρονα αποτελούν υπόδειγμα τόσο για τις μέλλουσες γενιές, όσο και για τους ξένους, καθώς ψηφίζουν πρωτότυπους νόμους που εξασφαλίζουν την ισότητα, την αξιοκρατία και την προσφορά στο κοινωνικό σύνολο (*Ἔχουμε δηλαδὴ πολίτευμα, ... ὅτι εἶναι ἄγνωστος.*).

Τέλος, συνυπάρχουν ομαλά με τους συμπολίτες τους συμμετέχοντας στα κοινά, χωρίς καχυποψία και έριδες, υπακούουν στους νόμους γραπτούς και άγραφους και δείχνουν σεβασμό στα αξιώματα στα οποία συμμετέχουν ενεργά και στους ίδιους τους κατέχοντες την εξουσία. (*Ζοῦμε δὲ σὰν ἐλεύθεροι ἄνθρωποι, ... πανθομολογούμενη ντροπὴ στους παραβάτες.*).

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΘΕΜΑ Γ

Γ1. Και κάθε επιστήμη, αν χωρίζεται από τη δικαιοσύνη και την υπόλοιπη αρετή, αποδεικνύεται πανουργία, όχι σοφία. Για αυτούς τους λόγους και στην αρχή και στο τέλος και σε κάθε περίπτωση να προσπαθείτε με κάθε τρόπο να έχετε κάθε προθυμία (για το) πώς θα ξεπεράσετε στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό στη δόξα και εμάς και τους προγόνους (μας). ειδημή να ξέρετε πως, αν σας ξεπερνάμε στην αρετή, η νίκη φέρνει σε εμάς ντροπή, εάν όμως μειονεκτούμε, η ήττα (αυτή φέρνει) την ευτυχία.

Γ2. Στο αδιδακτο κείμενο που δίνεται προς εξέταση δηλώνεται ότι οι απόγονοι πρέπει να προσπαθήσουν να ξεπεράσουν και τους σύγχρονους τους, αλλά και τους προγόνους τους (**και διὰ παντός πᾶσαν πάντως προθυμίαν πειρᾶσθε ἔχειν ὅπως μάλιστα μὲν ὑπερβαλεῖσθε καὶ ἡμᾶς καὶ τοὺς πρόσθεν εὐκλεία**). Αυτό συμβαίνει γιατί δεν υπάρχει τίποτα πιο ντροπιαστικό για έναν

άντρα από το να παρουσιάζει τον εαυτό του τιμώμενο όχι χάρη στον εαυτό του αλλά χάρη στη δόξα των προγόνων (*γνόντες ὅτι ἀνδρὶ οἰομένῳ τί εἶναι οὐκ ἔστιν αἴσχιον οὐδὲν ἢ παρέχειν ἑαυτὸν τιμώμενον μὴ δι' ἑαυτὸν ἀλλὰ διὰ δόξαν προγόνων.*). Θεωρείται ὅτι οἱ τιμές εἶναι ωραῖος καὶ μεγαλοπρεπῆς θησαυρός γιὰ τοὺς ἀπογόνους εἶναι, ὁμῶς, ντροπὴ καὶ ἀνανδρία νὰ χρησιμοποιεῖ κανεὶς αὐτὸν θησαυρὸ καὶ νὰ μὴν τον κληροδοτεῖ στοὺς ἀπογόνους του ἀπὸ ἔλλειψη δικῶν του ἀποκτημάτων καὶ ἐνδοξῶν πράξεων (*Εἶναι μὲν γὰρ τιμὰς γονέων ἐκγόνοις καλὸς θησαυρὸς καὶ μεγαλοπρεπῆς χρῆσθαι δὲ καὶ χρημάτων καὶ τιμῶν θησαυρῶ, καὶ μὴ τοῖς ἐκγόνοις παραδιδόναι, αἰσχρὸν καὶ ἀνανδρον, ἀπορία ἰδίων αὐτοῦ κτημάτων τε καὶ εὐδοξιῶν.*). Ἡ ἀμέλεια καὶ ἡ δειλία δὲν θὰ εἶναι στοιχεῖα που θὰ κερδίσουν τὴ δόξα τῶν ἐπερχόμενων γενεῶν.

Γ3. α. **τιμὰς: τιμὴν**

γονέων: γονέως

χρημάτων: χρήματος

τιμῶν: τιμῆς

ἀπορία: ἀπορίαις

Γ3. β. **Μάλιστα: υπερθετικός - συγκριτικός μᾶλλον**

αἴσχιον: συγκριτικός - υπερθετικός αἴσχιστον

Γ3. γ. **ἔχειν: σχεῖν**

φέρει: ἤνεγκε(ν)

ὑποδέξεται: ὑπεδέξατο

Γ4. α. Ὁ υποθετικὸς λόγος τοῦ ἀποσπάσματος ἔχει ὡς ὑπόθεση **ἐὰν μὲν ταῦτα ἐπιτηδεύσητε**, καὶ ὡς ἀπόδοση **φίλοι παρὰ φίλους ἡμᾶς ἀφίξεσθε**. Ἡ ὑπόθεση εἰσάγεται με **ἐὰν** καὶ ἐκφέρεται με ὑποτακτικὴ (**ἐπιτηδεύσητε**), ἐνῶ ἡ ἀπόδοση ἐκφέρεται με οριστικὴ μέλλοντα (**ἀφίξεσθε**). Επομένως σχηματίζεται ἀπλὸς υποθετικὸς λόγος που δηλώνει τὸ προσδοκώμενο.

- Γ4. β. **Πᾶσά** ομοιόπτωτος ονοματικός κατηγορηματικός προσδιορισμός στο ουσιαστικό **ἐπιστήμη**
τῆς ἄλλης ομοιόπτωτος ονοματικός επιθετικός προσδιορισμός στο ουσιαστικό **ἀρετῆς**
πᾶσαν ομοιόπτωτος ονοματικός κατηγορηματικός προσδιορισμός στο ουσιαστικό **προθυμίαν**:
- Γ4. γ. **σοφία**: κατηγορούμενο στο **ἐπιστήμη** μέσω του συνδετικού ρήματος **φαίνεται**.
ἔχειν: τελικό απαρέμφατο που έχει ως υποκείμενο το εννοούμενο **ὕμεις** (ταυτοπροσωπία) και λειτουργεί ως αντικείμενο στο ρήμα **πειρᾶσθε**.
γονέων: ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός – γενική αντικειμενική στο **τιμᾶς**.
θησαυρῷ: αντικείμενο στο απαρέμφατο **χρησθαι**.
εὐμενῶς: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο ρήμα **ὑποδέξεται**.